

بلندترین شب سال؛ پیروزی نور بر ظلمت:

صبح صادق ندمد تا شب یلدا نرود

در زمان و مکان اسطوره‌ای، انسان، به تجسم تمام نیروهای طبیعت ایمان و باور داشت و طبیعی است در شبی که نور و ظلمت در حال جنگ و ستیزند، مردم دو نسل یاسه نسل یک خانواده، زیر یک سقف قرار گیرند و در حالی که آن بیرون و در دل شب تاریک، مبارزه نور و ظلمت در جریان است، باهم گفت‌وگو کنند، قصه و مثل بگویند و بشنوند و از باقی مانده ذخیره خود برای فصل سرما، از میوه و خشکبار بخورند؛ و این یعنی دقیقاً توجه و تاکید بر پیوندهای خانوادگی و در بعد گسترده ترش، پیوندهای ملی.

آذر فخری، روزنامه‌نگار

در حالی که آن بیرون و در دل شب تاریک، مبارزه نور و ظلمت در جریان است، باهم گفت‌وگو کنند، قصه و مثل بگویند و بشنوند و از باقی مانده ذخیره خود برای فصل سرما، از میوه و خشکبار بخورند. و این یعنی دقیقاً توجه و تاکید بر پیوندهای خانوادگی و در بعد گسترده‌تر، پیوندهای ملی، چراکه این ملاقات و دیدار و گردهمایی‌ها هنوز در اغلب خانه‌های شهر و روستای ما

جریان دارد. **یلدا، تولد مهر و پیروزی نور** محمدعلی داوودآبادی، استاد ادبیات فارسی دانشگاه، در باره معنای واژگانی یلدا می‌گوید: «یلدا واژه‌ای آرامی یا سَریانی است به معنای تولد و زادن. این واژه با میلاد، ولادت و... هم ریشه و هم معناست. در مورد انگیزه اصلی برپایی جشن یلدا -که از هزاران سال پیش برگزار می‌شده- نظریه‌های مختلفی وجود دارد که منافاتی هم با یکدیگر ندارند. از دیدگاه اسطوره‌ای این جشن بزرگداشت مهر یا میترا، ایزد پیمان، در فرهنگ هند و اروپایی است.

در نگاه دوم، یلدا، شب تولد ایزد مهر -آورنده دین مهر- است و دیدگاه سوم می‌گوید شب یلدا به‌صورت نمادین، شب تولد خورشید است. این باور پیوند نزدیک این مهر با خورشید و تقدس آن را نشان می‌دهد. در شب یلدا همه در انتظار طلوع خورشید و پایان تاریکی هستند و این تغییر کیهانی برای ایرانیان باستان به معنای تولد خورشید بود.»

داوودآبادی به نمادهای خاص یلدا چنین اشاره می‌کند: «از رسوم اولیه و نمادهای این آیین اطلاعات درستی در دست نیست. با این حال از قدیمی‌ترین نشانه‌های آن، میوه انار بر سر سفره یلداست. البته امروزه هندوانه هم به این نماد اضافه شده است. هر دو میوه، هم در شکل ظاهری و هم در رنگ، به خورشید شباهت دارند و نمادی از خورشید و مهر هستند. هم چنین میوه‌های خشک و آجیل هم نمادهایی مخصوص هستند. خوردن دانه‌ها و میوه‌های خشک، به منزله قدردانی از نعمت‌های ایزد است.»

داوودآبادی، درباره نسبت یلدا

با همتای خود، کریسمس چنین می‌گوید: «این جشن هم‌زمان با کریسمس است و طبق شواهد تاریخی باید بدانیم که منشأ هر دو یکی است. مسیحیان پیش از مسیحی شدن و آمدن حضرت عیسی (ع)، معتقد به آیین مهر بودند. این آیین بین مردم اروپا و هند و ایران، یکسان بود. پس از گسترش آیین مسیح، با آن که پیشوایان مسیحی تلاش بسیاری برای آن بین بردن نمادهای مهری داشتند و از برپایی جشن‌های‌شان نیز جلوگیری می‌کردند، اما دین مورد، نتوانستند به مقصود برسند و ناچار شدند برای برپایی این مراسم، علت‌های دیگری برسانند و یلدا را که تولد مهر است، به زمان تولید عیسی (ع) تغییر داده و از آن پس، کریسمس به جای تولد مهر، به نام تولد مسیح جشن گرفته می‌شود. اختلاف چند روزه یلدا و کریسمس هم، به دلیل اشتباه در تقویم گاه‌شماری از سوی مسیحیان است.»

یلدا

تاکید بر پیوندهای اجتماعی

حسین اسدی، جامعه‌شناس و استاد دانشگاه، درباره آیین آیین را از دیدگاه جامعه‌شناسی چنین شرح می‌دهد: «رسوم‌های ملی در همه کشورها اهمیت ویژه‌ای دارند. چرا که از طریق این رسوم، خرده فرهنگ‌ها در یک گروه بزرگ‌تر منسجم می‌شوند. در کشور ما قومیت‌های مختلف کرد، لر و بلوچ در گروهی بزرگ‌تر و با هویت ایرانی هستند و این تغییر کیهانی برای ایرانیان باستان به معنای تولد خورشید بود.»

داوودآبادی، درباره نسبت یلدا و کریسمس می‌گوید: «این جشن شواهد تاریخی باید بدانیم که منشأ هر دو یکی است. مسیحیان پیش از مسیحی شدن و آمدن حضرت عیسی (ع)، معتقد به آیین مهر بودند. این آیین بین مردم اروپا و هند و ایران، یکسان بود. پس از گسترش آیین مسیح، با آن که پیشوایان مسیحی تلاش بسیاری برای آن بین بردن نمادهای مهری داشتند و از برپایی جشن‌های‌شان نیز جلوگیری می‌کردند، اما دین مورد، نتوانستند به مقصود برسند و ناچار شدند برای برپایی این مراسم، علت‌های دیگری برسانند و یلدا را که تولد مهر است، به زمان تولید عیسی (ع) تغییر داده و از آن پس، کریسمس به جای تولد مهر، به نام تولد مسیح جشن گرفته می‌شود. اختلاف چند روزه یلدا و کریسمس هم، به دلیل اشتباه در تقویم گاه‌شماری از سوی مسیحیان است.»

کارکرد پنهان شب یلدا ایجاد همبستگی ملی اجتماعی است چرا که این رویداد خانواده‌ها را به هم نزدیک‌تر کرده و از همه مهم‌تر نیازهای عاطفی افراد را نیز برطرف می‌کند. «وی بیان می‌کند: «جامعه‌شناسان از کارکرد آشکار و پنهان شب یلدا حمایت می‌کنند چرا که آثار و نتایج مثبتی دارد که برای همگان خوشایند است و این در حالی است که برخی سنت و آیین‌ها کارکردهای مثبت و منفی دارند.

قدیم‌ها و در سال‌های دور آداب مربوط به شب یلدا از سوی بزرگ‌ترها بسیار جدی گرفته می‌شد و حتی ۱۰ یا ۱۵ روز مانده به این شب وسایل مورد نیاز آن تهیه و تدارک دیده می‌شد، به ویژه آن که بازار خرید از قنادی‌ها نیز بسیار داغ بود و حتی وضعیت بازار را نیز تحت تأثیر قرار می‌داد.»

آیین‌های ملی را به سطح شهر بیاوریم!

اسدی درباره تغییر امروزی یلدا در جامعه امروز می‌گوید: «یلدا به عنوان رسمی کهن هم‌چنان در بین نسل‌های مختلف جامعه جایگاه خود را حفظ کرده است. بنابراین یلدا، نوروز و رسومی نظیر آن بهتر است از چارچوب تنگ و محصور خانواده‌ها خارج شده و با دیدی گسترده‌تر به آن نگاه کرد. همان گونه که این اتفاق افتاده و یلدا یا نوروز مانند ۵۰ سال پیش برگزار نمی‌شود و دچار تغییرات گذشت زمان شده است.»

وی با تاکید می‌کند که «تغییرات آسیب به اصل آیین وارد نمی‌کند و هیچ جامعه‌ای به گذشته برنگشته و نمی‌گردد. ما نمی‌توانیم مانند صد سال پیش فکر یا زندگی کنیم، پس زندگی در مسیری رو به جلو در حال حرکت است و باید با آن همراه شد. در این دوران گذار با تمهیدات ویژه و به روز کردن آیین‌های گذشته، می‌توان

یلدا را حفظ کرد.»

تأثیر یلدا در هویت ایرانی؟ این جامعه‌شناس به بعد هویتی یلدا و انسجام جامعه هم می‌افزاید: «کارکرد پنهان شب یلدا ایجاد همبستگی ملی اجتماعی است»

چنین اشاره می‌کند: «ابتدا باید تعریف‌مان از هویت روشن باشد. هویت یعنی آن چه در پاسخ به سؤال «من کیستم؟» می‌آید. در جامعه مدرن انسان‌ها یک هویت ندارند و در هر لحظه این هویت تغییر می‌کند. هر شخص در جامعه خودش هویت‌اش را می‌سازد و تعریف می‌کند. هویت ایرانی هم بخشی از هویت ماست و حق داریم آن را باز تعریف کنیم؛ چرا که هیچ چیز ثابتی در دنیا وجود ندارد. یلدا یک رسم زیبایی ایرانی است و در حافظه و خاطره تاریخی و جمعی همه افراد ایرانی ثبت شده است، پس نباید نگرانی از بابت فراموشی آن داشت، اما می‌بایست پذیرفت که نیاز به تغییرهای کوچک در آن وجود دارد.»

کارکرد پنهان شب یلدا

یک جامعه‌شناس با اشاره به این که جامعه‌شناسان کارکرد مثبت و منفی پدیده‌های مختلف را مورد بررسی قرار می‌دهند، می‌گوید: «هر سنت و آیینی کارکردی دارد و وقتی می‌توان گفت، ماندگار است که کارکرد آشکاری داشته باشد.»

مهدی قدیمی می‌افزاید: «کارکرد پنهان شب یلدا ایجاد همبستگی ملی اجتماعی است»

چرا که این رویداد خانواده‌ها را به هم نزدیک‌تر کرده و از همه مهم‌تر نیازهای عاطفی افراد را نیز برطرف می‌کند. «وی بیان می‌کند: «جامعه‌شناسان از کارکرد آشکار و پنهان شب یلدا حمایت می‌کنند چرا که آثار و نتایج مثبتی دارد که برای همگان خوشایند است و این در حالی است که برخی سنت و آیین‌ها کارکردهای مثبت و منفی دارند.

قدیم‌ها و در سال‌های دور آداب مربوط به شب یلدا از سوی بزرگ‌ترها بسیار جدی گرفته می‌شد و حتی ۱۰ یا ۱۵ روز مانده به این شب وسایل مورد نیاز آن تهیه و تدارک دیده می‌شد، به ویژه آن که بازار خرید از قنادی‌ها نیز بسیار داغ بود و حتی وضعیت بازار را نیز تحت تأثیر قرار می‌داد.»

قدیمی چنین ادامه می‌دهد: شب یلدا جنب و جوش وصف ناشدنی در بین اعضای خانواده‌ها ایجاد می‌کند، جوان‌ترها به سراغ پدر بزرگ و یا مادر بزرگ‌ها می‌روند و به صحبت آن‌ها درباره گذشته‌های دور گوش می‌سپارند و روابط عاطفی منسجم‌تر می‌شود. افراد در این شب بیش از گذشته در کنار هم هستند و لحظات شاد و مفرحی و با نشاطی را می‌گذرانند.

ساتور نالیا و یلدا

پیوستگی دین و اسطوره

محققان معتقدند مسیحیت غربی آن چارچوب اصلی را که به این دین پایداری و شکل بخشیده به مذاهب پیش از مسیحیت روم باستان از جمله میترا ایزم مدیون است. تقویم کلیساها بسیاری از بقایای مراسم و جشن‌های پیش از مسیحیت به‌خصوص کریسمس را به خود نگاه داشته است و کریسمس آمیزه‌ای است از جشن‌های ساتور نالیا و زایش میترا در روم باستان در زمان قرن

انار و هندوانه بارنگ سرخشان نمایند گانی از خورشید در شب به‌شمار می‌روند؛ این میوه‌ها که اغلب دانه‌های زیادی دارند، نوعی جادوی سرائیتی محسوب می‌شوند که انسان‌ها با توسل به برکت خیزی و پر دانه بودن آن‌ها، خودشان را نیز مانند آن‌ها برکت آور می‌کنند

چهارم میلادی با رسمی شدن آیین مسیحیت و به فرمان کنستانتین به‌عنوان زادروز رسمی مسیح در نظر گرفته شد. هنگام توسعه آیین‌های رازآمیز در اروپا و سرزمین‌های تحت فرمانروایی امپراتوری روم و پیش از پذیرفتن آیین مسیحیت رومیان هر سال در روز ۱۷ دسامبر جشن برای ساتور نالیا، سیاره کیوان (ساتورن)، ایزد باستانی زراعت برگزار می‌کردند. این جشن تا هفت روز ادامه می‌یافت و شامل انقلاب زمستانی می‌شد. از آن‌جا که رومیان از گاه‌شماری یولیانی در محاسبات خود استفاده می‌کردند

روز انقلاب زمستانی به جای ۲۱ یا ۲۲ دسامبر حدوداً در ۲۵ دسامبر واقع می‌شد. هنگام عید ساتور نالیا، رومی‌ها جشن و سرور بر پا می‌کردند کسب و کار و منازعات را کنار می‌گذاشتند، به همدیگر هدیه می‌دادند و برده‌ها را موقتاً آزاد می‌کردند. هم چنین آیین رازآمیز میترا ایزم، بر پایه پرستش ایزد باستان ایران زمین، سرزمین‌های تحت فرمانروایی روم باستان اشاعه زیادی یافته بود و بسیاری از رومیان رویداد بلندتر شدن روز‌ها به دنبال انقلاب زمستانی را با شرکت در مراسمی برای بزرگداشت میترا جشن می‌گرفتند. این جشن‌ها و سایر مناسک تا روز اول ژانویه ادامه می‌یافت که رومیان آن را روز ماه و سال جدید می‌دانستند. پس از استیلای مسیحیت در اروپا، آداب و رسوم آیین مهر که در زندگی مردم و به‌خصوص در میان رومیان نفوذ کرده بود هم‌چنان باقی ماند و با آمدن دین جدید رنگ نداشت.

کلیسای کاتولیک روم روز ۲۵ دسامبر را به‌عنوان زادروز مسیح برگزید تا به مراسم پاگانیزم در آن زمان معنا و مفهوم مسیحی بخشد. اکنون کلیسای ارمنه روز ششم ژانویه را که گفته می‌شود روز غسل تعمید مسیح است، به‌عنوان روز میلاد مسیح جشن می‌گیرند.

چرا هندوانه، چرا انار؟

یکی از مهم‌ترین بخش‌های آیین شب یلدا، خوردن آجیل مخصوص، هندوانه، انار و شیرینی و میوه‌های گوناگون است که همه جنبه نمادین دارند و نشانه برکت، تندرستی، فراوانی و شادکامی هستند، این میوه‌ها که اغلب دانه‌های زیادی دارند، نوعی جادوی سرائیتی محسوب می‌شوند که انسان‌ها با توسل به برکت خیزی و پر دانه بودن آن‌ها، خودشان را نیز مانند آن‌ها برکت آور می‌کنند و نیروی باروری را در خویش افزایش می‌دهند. همچنین انار و هندوانه با رنگ سرخشان نمایند گانی از خورشید در شب به‌شمار می‌روند. در این شب هم مثل جشن تیرگان، فال گرفتن از کتاب حافظ مرسوم است. حاضران با انتخاب و شکستن گردواز روی پوکی و یا پُری آن، آینده‌گویی می‌کنند.

اوحدی مطرح کرد:

شب یلدا ی تهرانی هادر مراکز فرهنگی هنری به صبح می‌رسد

رییس سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران برنامه‌های این سازمان برای شب یلدا با عنوان «یلدای من» را اعلام کرد.

سعید اوحدی، برنامه‌های این سازمان برای شب یلدا را اعلام کرد و گفت: «یلدای من» از ۲۸ آذر ماه تا چهارم دی ماه به‌توجه به اهمیت خانواده و ضرورت تمرکز بر موضوع احترام به پدر و مادر در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران برگزار می‌شود. این برنامه‌ها با شعار «خود به پایان می‌رسد آخر شب یلدای من» و با هدف صله و دیدار با خویشان و افزایش صمیمیت و نشاط در خانواده، ترویج سبک زندگی ایرانی اسلامی پاسداشت آیین‌ها و سنت‌های پسندیده فرهنگی و باستانی و ارتقای فرهنگ قناعت و ساده‌زیستی برای شهروندان اجرا می‌شود.

وی اضافه کرد: برنامه‌های «کاروان یلدای من» با حرکت کاروان انار و اهدای انار و فال حافظ به شهروندان، «هم‌نشین صبح» با اجرای علی ضیا و بخش زنده از شبکه یک سیما در باغ‌موزه هنر ایرانی، «یلدای من» با حافظ خوانی توسط سوگل مشایخی، اجرای موسیقی زنده توسط محمد معتمدی و اجرای موسیقی رسول نجفیان در پردیس تئاتر تهران، «چله فاتحان» با تجلیل از خانواده شهدای مدافع حرم در برج میلاد تهران «یک سبب یلدا» با اهدای انار در بیمارستان‌های کودکان، پرورشگاه‌ها، مراکز بهزیستی و بیمارستان‌ها، «مادران چشم‌به‌راه» با بازدید سرزده از خانواده‌های شهدای مفقودالاثر و تقدیم بسته یلدایی و «قصه‌های شب یلدا» با برگزاری مسابقه داستان‌نویسی برای کودکان با موضوع شب یلدا در کتابخانه‌ها از جمله ویژه‌برنامه‌های پیش‌بینی شده است.

اوحدی به برگزاری هفتمین جشنواره انار «صدانه یاقوت» اشاره کرد و گفت: فرهنگ‌سرای اشراف در روزهای پنجشنبه ۲۹ و جمعه ۳۰ آذر ماه برنامه‌های ویژه‌ای خواهد داشت که جشن یلدای ایرانی با اجرای گروه هنری حنانه، حافظ خوانی و موسیقی سنتی، جشن بزرگ شب یلدا با شاهنامه‌خوانی، استندآپ کمدی، نقالی و قصه‌گویی، شب‌نشینی یلدای هنرمندان با حضور هنرمندان، فرهیختگان و ادیبان و برنامه‌های میدانی در محوطه فرهنگ‌سرای اشراف از جمله این برنامه‌ها خواهد بود. همچنین سهرای کودکان، هنر سلامت، کتاب و کتابخوانی، رادیو، اسپرزی ورزش و بازی و سرگرمی آماده ارائه خدمات فرهنگی به شهروندان هستند.

نتایج یک پژوهش اجتماعی نشان داد:

لزوم آشنایی اهالی رسانه با مفاهیم تخصصی جمعیتی

نتایج یک پژوهش علمی -اجتماعی در حوزه رسانه و جمعیت که به‌تازگی منتشر شده است نشان می‌دهد، یکی از ضرورت‌های اصلی برداشتن به‌موضوعات جمعیتی و به‌ویژه سیاست‌های حوزه جمعیت، در وهله اول آشنایی اهالی رسانه در حوزه رسانه‌های مکتوب، خبرگزاری‌ها و صداوسیما با این مفاهیم و مقولات مهم جمعیتی است.

نتایج این پژوهش علمی که با عنوان «تحلیل سیاست‌های جمعیتی در بخش اجتماعی رسانه‌ها» به همت محمود مشفق، متخصص حوزه جمعیت‌شناسی و علی البرزی، فعال در حوزه رسانه انجام شده است، نشان می‌دهد، شیوه‌بازتاب و پرداختن صفحات اجتماعی رسانه‌ها، تا امروز آن‌طور که با نیاز نگاه جمعیت‌شناسی و در راستای اهداف اصلی این سیاست‌ها که همان واکنش‌های موضوع برای جامعه و انتقال این مهم یعنی نیاز کشور به «جمعیت مطلوب و متناسب» به آحاد جامعه، نبوده است.

از سوی دیگر، حتی در این موضوع هم سیاست‌های رسانه‌ای دخالت کرده و هر رسانه آن‌طور که خواسته و سیاست‌های سازمان‌ها نهادها و گروه‌های حامی‌اش اجبار کرده‌اند به اخبار، رویدادها و موضوعات مرتبط با سیاست‌های جمعیتی پرداخته‌اند.

در این پژوهش پیشنهاد شده است که سازمان‌های رسانه‌ای برای آشنایی خبرنگاران و اهالی رسانه با مقولات مهم علم جمعیت‌شناسی و سیاست‌های جمعیتی برگزاری کارگاه‌های آموزشی را در دستور کار خود قرار دهند تا علاوه بر آشنایی تخصصی با این گونه موضوعات، در آینده‌ای نزدیک خبرنگاران تخصصی در حوزه جمعیت‌شناسی داشته باشند تا علاوه بر خبر محوری، موضوعات مهم‌تری مانند مقاله، یادداشت و گزارش بیشتر در رسانه‌ها برای انتقال اهمیت موضوعات جمعیتی به جامعه منتشر شود.